

ред. Л.М. Энтин. – М.: МГИМО, 1986. – С.56-64. **9.** *Дробот І.* Стан конституційно-правового гарантування місцевого самоврядування: зарубіжний досвід // Демократичне врядування. – 2008. – Вип.1. **10.** *Черненко А.В.* Гарантії та захиста прав місцевого самоврядування: Автореф. дис. на соискание научн. степени канд. юрид. наук: 12.00.02 «Конституционное право; Муниципальное право». – Волгоград, 2006. – С. 22. **11.** *Батанов О. В.* Муниципальна влада в Україні: проблеми теорії та практики : Монографія / Відп. ред. М. О. Баймуратов. – К. : ТОВ «Видавництво «Юридична думка», 2010. – С. 183.

УДК. 342.51

О. Т. ВОЛОЩУК

МІСЦЕ ТА РОЛЬ УРЯДУ В МЕХАНІЗМІ ЗДІЙСНЕННЯ ЗОВНІШНЬОЇ ПОЛІТИКИ

На основі аналізу зарубіжного конституційного законодавства і практики досліджуються місце і роль уряду в механізмі реалізації зовнішньої політики, причини важливості зовнішньополітичних повноважень урядів, а також приділяється увага аналізу функцій глави виконавчої влади як найважливішої фігури в «урядовій частині» зовнішньополітичного механізму держави. Робиться висновок про те, що сфера зовнішньої політики залишається віртуальною мірою доменом уряду; норми конституцій та практика, що склалися в зарубіжних країнах та в Україні, розглядають уряд як ключовий інструмент здійснення зовнішньої політики, а в деяких державах – це і її формування.

Ключові слова: уряд, глава уряду, зовнішня політика, зовнішньополітичні повноваження.

Волощук О. Т. Место и роль правительства в механизме осуществления внешней политики

На основе анализа зарубежного конституционного законодательства и практики исследуются место и роль правительства в механизме реализации внешней политики, причины важности внешнеполитических полномочий правительств, а также уделяется внимание анализу функций главы исполнительной власти как важнейшей фигуры в «правительственной части» внешнеполитического механизма государства. Делается вывод о том, что сфера внешней политики остается в решающей мере доменом правительства; нормы конституций и сложившаяся практика в зарубежных странах и в Украине рассматривают правительство как ключевой инструмент осуществления внешней политики, а в некоторых государствах – еще и ее формирования.

Ключевые слова: правительство, глава правительства, внешняя политика, внешнеполитические полномочия.

Voloshchuk Oksana T. Place and role of government in the mechanism implementing foreign policy

Based on the analysis of foreign constitutional law and practice place and role of the government in the mechanism of foreign policy are investigated, the reasons importance of foreign powers of government, and analysis functions chief executive as the most important figure in the "government of" foreign state mechanism focuses. The conclusion is that the sphere

---

© ВОЛОЩУК Оксана Троянівна – кандидат юридичних наук, доцент, доцент кафедри міжнародного права Чернівецького національного університету імені Юрія Федьковича

of the policy remains crucially domain is government regulations constitutions and practices prevailing in foreign countries and in Ukraine, viewed government as a key tool of foreign policy, and in some states - and even its formation.

Key words: *government, the prime minister, foreign policy, foreign policy credentials.*

Україна за період після проголошення незалежності перетворилася на рівноправного суб'єкта міжнародного права. Відмовившись від ядерної зброї, Україна в складних геополітичних умовах здійснює відкриту зовнішню політику і розраховує зайняти гідне місце у світі. Зовнішню політику та пов'язані з нею відносини досліджували у теорії міжнародних відносин чи не найбільше. Це впливало з переважання в ній етатистських теорій, а також із того факту, що теорія міжнародних відносин формувалась під сильним впливом політології (особливо у 50–60-х роках ХХ ст.). Як відомо, саме уряди зарубіжних держав відіграють важливу роль у механізмі здійснення зовнішньої політики, адже це одна з найважливіших складових його діяльності. Однак поняття зовнішньої політики та визначення обсягу повноважень уряду в цій сфері, як і політики взагалі, залишається надзвичайно дискусійним. Про важливість цих повноважень уряду згадується у працях багатьох вітчизняних науковців – В. Авер'янова, Ф. Веніславського, В. Шаповала, В. Кампо, Р. Павленка, А. Коваленка, К. Ващенко, І. Пахомова, І. Дахової та ін. Втім ґрунтовних досліджень, у яких на належному рівні аналізувалися б питання статусу та місця уряду в механізмі здійснення зовнішньої політики держави, нині в Україні практично немає. Тому виникає потреба у проведеному нових наукових досліджень.

Зовнішньополітичні повноваження – одна з найвагоміших сфер діяльності уряду. Це – сфера як політичних, військових союзів, так і економічних зв'язків. З огляду на те, що у цій сфері повноваження будь-якого уряду дуже широкі, правової регламентації таких повноважень, як правило, немає. А це фактично означає, що все, чим багатиме зайнятися уряд у цій сфері, можна здійснити на практиці. До того ж слід враховувати ще й таку обставину: у цій сфері вагомим місцем належить *конфіденційним відносинам між державами*, які вже в силу такого їх характеру, як правило, не стають надбанням ні парламенту, ні громадськості. Як правильно підкреслюється у юридичній літературі, нині конституційне регулювання повноважень уряду засвідчує зростаючу тенденцію до розширення його функцій і поширення впливу на всі сторони суспільного життя, у тому числі й на сферу зовнішньої політики. До того ж процес глобалізації міжнародних відносин посилює позиції уряду, оскільки різка інтенсифікація усіх сфер життя вимагає постійної та компетентної участі високопрофесійних фахівців, провідна роль яких відчувається на всіх стадіях зовнішньополітичного процесу. Саме уряд, маючи високопрофесійний апарат, займається практичним здійсненням зовнішньої політики шляхом підтримки відносин із зарубіжними країнами та міжнародними організаціями на дво- та багатосторонній основі¹. Уряд як вищий виконавчий колегіальний орган державного управління здійснює загальне політичне і оперативне керівництво зовнішніми зносинами держави. Зазвичай, йому надається право укладати міжнародні договори від свого імені здебільшого з економічних, торговельних, науково-технічних та інших питань, що належать до його компетенції. Формою зовнішньополітичної діяльності уряду є ноти уряду, направлення та прийняття урядових делегацій, переговори, підписання і затвердження міжнародних угод. Уряд (в особі прем'єр-міністра) не тільки підписує міжнародні договори

ри, а й у разі потреби вносить у парламент проекти актів про ратифікацію договорів. У багатьох країнах вносити виправлення й доповнення в підписані урядом угоди забороняється. Хоча формально глава держави практично скрізь призначає дипломатичних представників, фактично уряд реально підбирає кадри дипломатів і рекомендує конкретних осіб на посади послів та інших дипломатичних представників до зарубіжних країн. Глави урядів без спеціальних повноважень можуть вести переговори з представниками зарубіжних держав як у своїй країні, так і за кордоном. Під час поїздок за кордон глави урядів користуються дипломатичним імунітетом. Тобто уряд провадить міжнародні переговори і, як правило, не запитує для цього дозволу в парламенту. Провідну функціональну роль уряду в механізмі зовнішніх відносин можна пояснити так. По-перше, саме уряд формує цілі та пріоритети держави у сфері зовнішніх відносин, визначає засоби їх реалізації, а також забезпечує щоденне функціонування системи дипломатичних відносин. По-друге, саме уряд має в своєму розпорядженні досить чисельний і високопрофесійний дипломатичний апарат, що бере участь у зовнішньополітичному процесі на всіх його стадіях.

Порівняльно-правовий аналіз здійснення зовнішньої політики урядами зарубіжних держав засвідчує насамперед, що в переважній більшості конституцій проголошується принцип розподілу влад, а також визначаються ті державні органи, що виконують функції у зовнішньополітичній сфері у разі здійснення державної влади. В країнах з президентською формою правління (США, країни Латинської Америки, Казахстан та ін.) визначення основних напрямів зовнішньої політики та керівництво зовнішньополітичною діяльністю належить виключно до компетенції президентів, а уряд (кабінет) бере участь у здійсненні зовнішньої і оборонної політики під його керівництвом. Слід зауважити, що у державах із парламентарними формами правління функціональна роль виконавчої влади в державному механізмі (в тому числі в механізмі зовнішніх відносин) є фактично невіддільною від відповідної ролі законодавчої влади, оскільки уряди в цих державах формуються виключно на основі парламентської більшості, і, відповідно, члени уряду є, як правило, членами парламенту, виступаючи одночасно в двох політико-правових і функціональних статусах. Такого роду ситуація дала підставу деяким фахівцям (зокрема Ю. Форсі) запропонувати *концепцію парламентсько-урядової «концентрації влади» в державах із парламентарною формою правління*². Ця концепція навіть розглядається її авторами як певна протипага класичній теорії «розподілу влади», яка, на їхню думку, нині виявляється, головним чином, у державах із президентською та змішаною республіканською формами правління. У цілому в парламентських республіках і монархіях уряд проводить міжнародні переговори, укладає міжнародні договори й угоди, формує дипломатичний апарат, керує діяльністю всіх зовнішньополітичних і військових органів держави, включаючи зовнішню розвідку, здійснює побудову збройних сил, організує оборону країни тощо. Так, у конституціях Японії (ст. 73) та Іспанії (ст. 97) закріплено функцію уряду щодо керівництва зовнішньою політикою. У ст. 119 Конституції Словачької республіки зазначено, що уряд колегіально вирішує принципові питання внутрішньої та зовнішньої політики. У деяких конституціях, зокрема Угорщини (§ 35) та Греції (ст. 82), наголошується, що уряд бере участь у визначенні зовнішньої політики. Дещо інший підхід передбачає Конституція Литви (ст. 84), яка зазначає, що Президент вирішує найважливіші питання зовнішньої політики і разом з Урядом здійснює зовнішню політику. Звертає на себе увагу той

факт, що у деяких парламентських країнах глава Ради міністрів керує загальною політикою Уряду та несе за неї відповідальність. Такі норми містяться у ст. 95 Конституції Італії³. У ст. 114 Конституції Словенії підкреслюється, що Глава уряду забезпечує єдність політичного й адміністративного напрямку діяльності уряду і координує роботу міністрів. Перехідне становище між цими формами правління займає статус уряду в країнах зі змішаною формою правління, де самостійність уряду щодо президента звичайно істотно вища порівняно з президентськими республіками. У ряді таких держав нормами конституцій встановлено, що уряд забезпечує здійснення зовнішньої політики, зокрема у Польщі (ст. 146), Румунії (ст. 101), Вірменії (ст. 89) та Росії (ст. 114). А от у Франції уряд не тільки здійснює, а ще й визначає політику нації. У його розпорядженні перебуває адміністрація та збройні сили (статті 20 і 21). Конституція Фінляндії передбачає, що керівництво зовнішньою політикою здійснює Президент Республіки разом з Державною радою (урядом) (ст. 93). У ст. 185 Конституції Португалії наголошується, що уряд керує загальною політикою країни.

Отже, можна зробити висновок про те, що місце та роль уряду в механізмі здійснення зовнішньої політики залежить насамперед **від форми правління в державі й політичної системи суспільства**.

Конституційно-правовий механізм зовнішніх відносин також до деякої міри залежить від **форми устрою даної держави**. Так, у сучасних федеративних державах суб'єкти федерації (штати США, провінції Канади, землі ФРН тощо) подекуди мають певні можливості для самостійної активності у сфері міжнародних відносин – хоча чинні міжнародні конвенції не визнають міжнародної правосуб'єктності за так званими «несуверенними державними утвореннями», до яких, зокрема, належать суб'єкти федерацій. Ідеться про те, що в одних випадках відповідна компетенція суб'єктів федерації прямо регламентована чинною конституцією федеративної держави, тоді як в інших така компетенція випливає з конституції опосередкованим чином. Так, в чинній Конституції Канади ще й досі ідеться *de jure* про повноваження Канади або її провінцій як частин Британської імперії, яка *de facto* давно припинила існування, відомі міжнародних договорів цієї імперії⁴. Іншого роду прикладами опосередкованих можливостей щодо самостійної зовнішньополітичної активності суб'єктів федерації можуть слугувати ситуації, коли конституція даної федеративної держави відносить до компетенції суб'єктів федерації (виключної або ж спільної з федеральним центром) такі питання, які подекуди можуть ставати предметами міжнародних договорів і угод. У такого роду ситуаціях уряди федеративних держав нерідко йдуть на укладення спеціальних **«рамкових»** або ж **«парасолькових»** угод з іноземними урядами щодо санкціонування *a priori* прямих угод із даного кола питань між суб'єктами федерації й цими іноземними урядами, що стає досить ефективним засобом гарантування як федерального суверенітету загалом, так і недоторканності суверенних прав суб'єктів федерації й водночас – світового авторитету даної держави як надійного міжнародно-договірного партнера.

Зауважимо, що дискреційний, тобто на власний розсуд, характер зовнішньополітичних повноважень уряду досить широкий. Таке становище обґрунтовується конституційно-правовою доктриною, яка використовує при цьому **концепції зовнішнього суверенітету і зовнішньої влади**. Згідно з *першою концепцією*, сформульованою в рішеннях Верховного Суду США, зовнішньополітичні повноваження федерального уряду є похідними від особливої природи зовніш-

нього суверенітету і здійснюються незалежно від того, закріплені вони в конституції чи ні. Друга концепція, яка виходить із особливої природи зовнішньої влади, обґрунтовує свободу самостійного прийняття ухвал уряду під час проведення зовнішньої політики. Це виправдовується особливими умовами її здійснення і передбачає мінімальну гласність і майже відсутність парламентського контролю⁵. У плані розвитку згадуваних доктрин можна додати теоретичне обґрунтування пріоритетності ролі уряду в сфері зовнішньої політики (насамперед в умовах парламентської форми правління), вироблене німецькими дослідниками. Таке становище уряду пояснюється, по-перше, тим, що виключно уряд має спеціальний зовнішньополітичний апарат для щоденного здійснення управлінських функцій у сфері зовнішньої політики, а по-друге, наявністю фактичної монополії уряду на зовнішньополітичну інформацію⁶. Зазначимо, що досить своєрідно виглядає реалізація цих повноважень у країнах із змішаною формою правління, де значними повноваження у галузі зовнішньої політики володіють і уряд, і глава держави. У таких державах, як правило, здійснюється певний розподіл повноважень між цими органами. Наприклад, у Франції з 1986 р. до 1988 р., коли Президентом Франції був Ф. Міттеран, а Прем'єр-міністром – Ж. Ширак, існував такий розподіл зовнішньої політики: Президент опікувався питаннями національної оборони, франко-німецьких відносин, роззброєння, тоді як Уряд вирішував переважно питання безпеки в регіонах Близького Сходу і Африки та зовнішньоекономічні питання. Водночас існувало ще коло «спільних» питань: арабо-ізраїльський конфлікт і європейське будівництво.

У більшості зарубіжних держав найважливішою фігурою в «урядовій частині» зовнішньополітичного механізму держави виступає **глава виконавчої влади**. Аналізуючи відповідну світову практику в найбільш загальному вигляді, можна виділити такі *основні функції глави виконавчої влади у сфері зовнішніх відносин*: загальне визначення зовнішньополітичного курсу держави; участь у заміщенні керівних посад дипломатичної служби, а також у вирішенні питань про дипломатичні відносини з іноземними державами; визначення зовнішньополітичної компетенції урядових органів; участь у вирішенні питань війни і миру шляхом порушення відповідної ініціативи перед законодавчим органом, або ж у формі контрасигнатури відповідних актів глави держави; проведення міждержавних переговорів на найвищому рівні; керівництво укладенням і подекуди – участь у підписанні та ратифікації міжнародних договорів/угод шляхом контрасигнатури відповідних актів глави держави. При цьому глава виконавчої влади часто має змогу самостійно визначати ступінь важливості тієї чи іншої міжнародної угоди. Тим самим він фактично одноосібно вирішує комплекс питань щодо статусу даної угоди – чи є підстави кваліфікувати її як самовиконувану, чи для введення її в дію потрібна ратифікація або ж контрасигнатура тощо. До того ж власне зовнішньополітичні повноваження глави уряду досить рідко стають об'єктом конституційних приписів. У світовій практиці вони частіше бувають або такими, що непрямо впливають з його конституційно регламентованих прерогатив загальнополітичного характеру (зокрема прерогативи федерального канцлера відповідно до ст. 65 Основного закону ФРН)⁷, або ж цілковито звичаєвими (у державах британської правової «сім'ї» та деяких інших). Зокрема, у ст. 65 Конституції ФРН зазначено, що ключова роль щодо формування та проведення зовнішньої політики належить Федеральному канцлеру. Тільки уряд має спеціалізований зовнішньополітичний апарат для повсякденного здійснення управлінських функцій у сфері

зовнішньої політики, який перебуває у безпосередньому розпорядженні Федерального канцлера. До функцій федерального канцлера належать: визначення зовнішньополітичного курсу країни; участь у призначенні та звільненні керівного складу зовнішньополітичної служби; визначення зовнішньополітичної компетенції урядових органів, міністерств та відомств; участь у вирішенні питань війни та миру шляхом порушення ініціативи перед парламентом; проведення переговорів, участь в укладенні угод шляхом контрасигнації президентських актів та керівництво укладенням міжурядових угод. Зовнішньополітичні установки федерального канцлера визначаються низкою внутрішніх та зовнішніх факторів. До внутрішніх факторів належать зовнішньополітичні позиції власної партії канцлера та партнера по коаліції, який, як правило, очолює зовнішньополітичне відомство, зовнішньополітичні погляди опозиції, наявність або відсутність у суспільстві дискусії з основних питань зовнішньої політики кабінету, економічна та фінансова ситуація в державі тощо. До зовнішніх факторів можна віднести панівні тенденції у міжнародних відносинах, політичну, економічну та військову ситуацію в світі та на європейському континенті, міжнародно-правові зобов'язання, що випливають із членства в Європейському Союзі, євроатлантичних структурах, міжнародних організаціях тощо. Як саме федеральний канцлер може особисто вплинути на формування та проведення зовнішньополітичного курсу держави, залежить від його особистості, його впливу на формування зовнішньополітичної платформи партії, до якої він належить, ступеня згоди коаліційного партнера із зовнішньополітичними концепціями глави уряду, його сформованого у засобах масової інформації образу та, не в останню чергу, від особистості та впливовості міністра закордонних справ. Так, у 50-х роках ХХ ст. федеральний канцлер К. Аденауер уповні визначав зовнішню політику ФРН не тільки тому, що у 1951–1955 роках одночасно очолював міністерство закордонних справ, а й здебільшого через свій авторитарний стиль керівництва та підвищену увагу до зовнішніх справ.

Серед останніх тенденцій у сфері зовнішньополітичної діяльності уряду, як слушно зазначає І.І. Дахова, можна виділити такі. По-перше, у зв'язку з посиленням інтеграційних процесів у межах Європейського Союзу уряди держав-членів ЄС почали відігравати більш суттєву роль у цій сфері діяльності⁸. Переважна більшість питань у Європейському Союзі вирішується органами, які формуються з представників саме урядових структур держав ЄС, при цьому вони можуть змінювати напрями та форми своєї діяльності залежно від умов відповідного етапу інтеграційних процесів⁹. Такі урядовці наділяються досить вагомими повноваженнями, як бачимо зі змісту конституцій держав-членів ЄС. Так, відповідно до ст. 23 Конституції Австрії повноважний член Федерального Уряду зобов'язаний негайно повідомляти Національну раду і Федеральну раду про всі заплановані заходи в межах ЄС і дати їм змогу висловити свою думку. Якщо такий захід пов'язаний з необхідністю зміни федерального законодавства, то уповноважений урядовець буде пов'язаний думкою парламентарів під час обговорення й голосування в органах Європейського Союзу. Однак Конституція передбачає право урядовця не погодитись із думкою парламенту і проголосувати на власний розсуд, але у такій ситуації він зобов'язаний попередньо повідомити про свою незгоду Національні збори, а також роз'яснити причини, що спонукали його до протилежного голосування¹⁰. Схоже положення було запроваджене у Формі правління Швеції 20 листопада 2002 р.: Уряд зобов'язаний інформувати Риксдаг і обговорювати в палаті

всі питання, що будуть прийматись ним у рамках ЄС¹¹. По-друге, іншою, тісно пов'язаною з попередньою, тенденцією є збільшення числа урядових органів, що займаються зовнішньою політикою, та розширення сфери зовнішньоекономічної діяльності уряду (урядові займи, реалізація програм допомоги країнам, що розвиваються, тощо) у зв'язку з процесами інтернаціоналізації та глобалізації.

Щодо України, то зазначимо, що в нашій державі створено практично два центри виконавчої влади у зовнішньополітичній сфері. Так, ст. 116 Конституції України за Кабінетом Міністрів України закріплює зовнішньополітичні повноваження, відповідно до яких він має забезпечувати державний суверенітет і економічну самостійність України, здійснювати внутрішню і зовнішню політику держави, виконувати Конституцію і закони України, акти Президента України (п. 1); здійснювати заходи щодо забезпечення обороноздатості і національної безпеки України, громадського порядку, боротьби зі злочинністю (п. 7); організовувати і забезпечувати здійснення зовнішньоекономічної діяльності України, митної справи (п. 8). Кабінет Міністрів України здійснює й інші повноваження, визначені Конституцією та законами України (п. 10), тобто цей перелік не є вичерпним. Також уряд спрямовує і координує роботу міністерств, інших органів виконавчої влади (п. 9 ст. 116). З іншого боку, у пунктах 1, 3 ч. 1 ст. 106 Конституція України закріпила за Президентом зовнішньополітичні повноваження, відповідно до яких глава держави забезпечує державну незалежність, національну безпеку та здійснює керівництво зовнішньополітичною діяльністю держави, не розкриваючи сутності даної функції Президента України. Вищезазначені повноваження Кабінету Міністрів України та Президента України свідчать про дуалізм здійснення виконавчої влади у сфері зовнішньої політики. Однак хоча такий стан характерний для держав зі змішаною формою правління, проте слід зауважити, що ці повноваження, що накладаються одне на одне, можуть стати джерелом майбутніх конфліктів між Президентом та урядом. І це природно. Як правильно у цьому зв'язку підкреслює В. Рієка, історичний досвід свідчить про поступову трансформацію змішаних форм правління в одну з чітко встановлених державних форм¹², тобто парламентську або президентську. На жаль, в Україні зовнішня політика залишається об'єктом внутрішньополітичної конкуренції, що є головною проблемою її здійснення. На думку В.Ф. Веніславського, доречно, щоб усі гілки влади, які залучені до реалізації зовнішньополітичних процесів, не виходили за рамки наданих їм конституційних повноважень¹³. Останнім часом неодноразово спостерігалася відсутність взаємодії між Президентом, парламентом та урядом, зокрема у питаннях відставки та призначення на посаду міністрів закордонних справ тощо. У цьому контексті слід нагадати, що свого часу Парламентська Асамблея Ради Європи у Резолюції від 19 квітня 2007 р. закликала реформувати державні інституції, привести конституційні положення у відповідність до європейських стандартів, зокрема щодо розподілу влад та встановлення ефективної системи стримувань та противаг¹⁴. Проте, навіть враховуючи те, що парламентаріям вдалося скасувати конституційну реформу 2004 р., вирішення окреслених проблем здається примарним. У цьому зв'язку вважаємо, що потребує вдосконалення конституційно-правовий механізм взаємовідносин різних гілок державної влади, який не лише забезпечував би реальний розподіл функцій та компетенції різних гілок державної влади у зовнішньополітичній сфері, а й сприяв би встановленню тісної взаємодії, насамперед між Президентом, з одного боку, та парламентською

коаліцією й урядом – з іншого. А для цього потрібне таке. По-перше, внесення відповідних змін до Конституції України щодо конкретизації повноважень органів державної влади у зовнішньополітичній сфері, прийняття нового закону про Президента України та приведення у відповідність до Конституції Закону України «Про Кабінет Міністрів України». По-друге, вдосконалення зовнішньополітичної діяльності Кабінету Міністрів України, як й інших державних органів, сприятиме прийняття Закону України «Про засади зовнішньої політики України», необхідність якого зумовлена вимогами п. 9 ч. 1 ст. 92 Конституції, у якому визначити зміст термінів «зовнішні відносини» та «зовнішня політика», принципи, цілі та завдання зовнішньої політики, національні інтереси у зазначеній сфері, інструменти здійснення зовнішньої політики, стратегію зовнішньополітичного курсу держави тощо. Врахування викладених пропозицій не тільки сприятиме вдосконаленню зовнішньополітичного механізму і взаємодії вищих державних органів, а й дозволить усунути розбіжності у їх поглядах та підходах до визначення зовнішньополітичної стратегії і принципів здійснення зовнішньої політики держави.

Отже, з огляду на вищенаведене констатуємо, що норми конституцій та практика, що склалася в зарубіжних країнах та в Україні, розглядають уряд як ключовий інструмент здійснення зовнішньої політики, а в деяких державах – ще і її формування. Сфера зовнішньої політики залишається вирішальною мірою діючим урядом. Типовим для урядів зарубіжних держав є таке регулювання, коли законодавець встановлює лише їх загальні повноваження урядом в сфері зовнішніх зносин, дозволяючи йому самостійно визначати предметно-функціональний обсяг зовнішньополітичних прерогатив та конкретні форми їх здійснення. Якісні зміни у правових і політичних системах держав, а відтак і в глобальній системі міжнародних відносин, що мали місце на рубежі ХХ–ХХІ століть, викликають необхідність адаптації конституційно-правового механізму зовнішніх відносин держави до нових реалій. Напрямами його подальшого розвитку, на наш погляд, є розширення і конкретизація його законодавчої регламентації, а також вдосконалення механізму взаємодії державних органів, задіяних у реалізації зовнішніх функцій держави.

1. *Конституційно-правовий механізм здійснення зовнішньої політики держав* / Ильинский И.П., Лейбо Ю.И., Энтин Л.М. и др. – М.: Междунар. отношения, 1996. – С. 184. 2. *Forsey E. How Canadians Govern Themselves*. – Ottawa: Government of Canada, 1991. – P. 24. 3. *Енгибарян Р.В., Тадевосян Э.В.* Конституционное право. – М.: Юристъ, 2000. – С. 85. 4. *Буржуазная конституция на современном этапе: основные тенденции* / Р.Х. Вильданов и др.; отв. ред. В.А. Туманова. – М.: Наука, 1983. – С. 24. 5. *Энтин Л.М.* Правительство в зарубежных странах. – М.: Норма, 2008. – С. 283. 6. *Конституційно-правовий механізм здійснення зовнішньої політики: Учеб. посібник* / Е.Я. Павлов, А.А. Мишин, Д.В. Луканин; Моск. гос. инст. междунар. отнош. – М.: РОССПЭН, 2004. – С. 115. 7. *Grundgesetz fbr die Bundesrepublik Deutschland // Constitutions of the Countries of the World*. – N.Y.: Oceana Publications, 1994. – Vol. VII. – P. 1-178. 8. *Дахова І.І.* Конституційно-правовий статус уряду в зарубіжних країнах: Монографія. – Х.: Фінн, 2008. – С. 162-164. 9. *Топорнин Б.Н.* Европейское право: Учебник / Ин-т гос-ва и права РАН. – М.: Юристъ, 1999. – С. 354-358. 10. *Конституції держав Європейського Союзу* / Под общ. ред. Л. А. Окунькова. – М.: Изд. группа «НОРМА»-«Инфра-М», 1999. – С. 27. 11. *Конституційно-правовий механізм здійснення зовнішньої політики: Учеб. посібник* / Е. Я. Павлов, А. А. Мишин, Д. В. Луканин. – С. 190. 12. *Конституційне право зарубіжних країн* / За заг. ред. В.О. Ріяки. – К.: Юрінком Інтер, 2004. – С. 132.

13. Веніславський Ф.В. Конституційні засади взаємовідносин законодавчої та виконавчої влади в Україні: Автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. юр. наук: 12.00.02. – Х., 2000. – С. 7. 14. Офіційний сайт Верховної Ради України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://rada.gov.ua/>

УДК 342.726:329

Г. Г. ПЕТРИШИНА-ДЮГ

ПОНЯТТЯ ТА СТРУКТУРА ПРАВОВОГО СТАТУСУ ПОЛІТИЧНИХ ПАРТІЙ

Досліджуються проблеми визначення змісту та структури правового статусу політичних партій, аналізується співвідношення загального, спеціального та індивідуального правового статусу політичних партій, а також окреслюються питання, що потребують внесення змін та доповнень до чинного законодавства у цій галузі.

Ключові слова: політична партія, статус, правовий статус політичної партії, види правового статусу політичних партій, структура правового статусу політичних партій.

Петришина-Дюг Г. Г. Понятие и структура правового статуса политических партий

Исследуются проблемы определения содержания и структуры правового статуса политических партий, анализируется соотношение общего, специального и индивидуального правового статуса политических партий, а также определяются вопросы, требующие внесения изменений и дополнений в действующее законодательство в этой области.

Ключевые слова: политическая партия, статус, правовой статус политической партии, виды правового статуса политических партий, структура правового статуса политических партий.

Petryshyn-Dyuh Galina G. Definition and structure of the legal status of political parties

In this paper the problem of determining the content and structure of the legal status of political parties studied, general, special and unique legal status of political parties is analyzed, and outlines the issues that require amendments to existing legislation in this area.

Key words: political party status, legal status of a political party, views the legal status of political parties, the structure of the legal status of political parties.

Як відомо, політичні партії – єдина ланка між державою і громадянським суспільством. Основним призначенням партії є політична освіта мас та надання цілеспрямованого й організованого характеру їх діям для захисту власних інтересів. Вивчати сучасну державу без вивчення ролі партій нині неможливо. У зв'язку «держава – суспільство» партіям належить провідна роль, вони беруть активну участь як у формуванні державних органів, так і в їхній діяльності упродовж усього часу.

© ПЕТРИШИНА-ДЮГ Галина Григорівна – здобувач кафедри конституційного, адміністративного і фінансового права Чернівецького національного університету імені Юрія Федьковича, головний державний інспектор Державної архітектурно-будівельної інспекції України